

Przesłano: 15-11-2023

Zaakceptowano do druku: 25-03-2024

WSPÓŁPRACA DORADZTWA ROLNICZEGO Z ROLNICZYMI SZKOŁAMI ŚREDNIMI – AKTUALNY STAN I NOWE WYZWANIA

Aleksander Bomberski¹

Abstrakt: Współpraca jednostek doradztwa rolniczego ze szkołami rolniczymi jest istotnym zagadnieniem z punktu widzenia sprawnego funkcjonowania systemu AKIS oraz zapewnienia wysokiego poziomu edukacji praktycznej uczniów. Absolwenci szkół rolniczych to w większości młodzi rolnicy, których etap nauki w szkole średniej jest ważny w kształtowaniu prawidłowych postaw dobrej praktyki rolniczej. Współpraca szkół z jednostkami doradztwa rolniczego zapewnia efektywny transfer nowej wiedzy praktycznej dedykowanej przyszłym rolnikom i nauczycielom. Dotychczasowa współpraca szkół rolniczych z jednostkami doradztwa rolniczego wymaga analizy i wskazania aktualnych potrzeb wynikających z ciągle zmieniającej się sytuacji na rynku żywnościowym. Analiza badań prowadzonych w ramach funkcjonowania przy CDR w Brwinowie Zespołu ds. współpracy pomiędzy doradztwem rolniczym a szkołami kształcącymi w zawodach rolniczych jest istotnym studium diagnostycznym systemu AKIS oraz umożliwiła weryfikację rekomendowanych kierunków współpracy między badanymi instytucjami. Istotne jest kontynuowanie stosowanych aktywności statutowych i projektowych oraz wzmacnianie tych o najwyższym potencjale rozwoju systemu AKIS. W celu usprawnienia współpracy między jednostkami doradztwa rolniczego a szkołami kształcącymi na profilach rolniczych istotne jest zwiększenie liczby formalnych porozumień i poszerzenie współpracy projektowej nie tylko o najczęściej stosowane szkolenia, konkursy, pokazy polowe i wystawy. Kluczowa jest kontynuacja w większej skali działań statutowych oraz opisywanych w publikacji projektów finansowanych zewnętrznie.

Słowa kluczowe: edukacja w rolnictwie, szkoły rolnicze, doradztwo rolnicze, innowacje w rolnictwie, współpraca wielopodmiotowa

JEL: O32, O33, O35, Q13, Q55

¹ Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie, Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy (Agricultural Advisory Center in Brwinów, WSG University of Economy) | ORCID: 0000-0001-7757-924X | e-mail: a.bomberski@cdr.gov.pl

COOPERATION OF AGRICULTURAL ADVISORY WITH AGRICULTURAL SECONDARY SCHOOLS – CURRENT SITUATION AND NEW CHALLENGES

Aleksander Bomberski¹

Abstract: Cooperation of agricultural advisory units with agricultural schools is a key issue from the point of view of the efficient functioning of the AKIS system and ensuring a high level of practical education for students. Agricultural school graduates are mostly young farmers whose secondary school education is crucial in shaping the correct attitudes of good agricultural practice. Cooperation between schools and agricultural advisory units ensures effective transfer of new knowledge and practice to students and teachers. The current effective cooperation between agricultural education and consulting requires analysis and identification of current needs resulting from the constantly changing situation on the food market. Research conducted as part of the Team for cooperation between agricultural advisory services and schools educating agricultural professions at the CDR in Brwinów is an important diagnostic study of the AKIS system and indicates recommended directions of cooperation between the examined institutions. It is important to continue existing statutory and project activities and strengthen those with the highest potential for the development of the AKIS system. In order to improve cooperation between agricultural advisory units and schools educating on agricultural profiles, it is important to increase the number of formal agreements and expand project cooperation not only to include the most frequently used training courses, competitions, field shows and exhibitions. It is crucial to continue the statutory activities and externally financed projects described in the publication on a larger scale.

Keywords: education in agriculture, agricultural schools, agricultural advisory, innovations in agriculture, multi actor cooperation

JEL Classification: O32, O33, O35, Q13, Q55

1. Wstęp

Współpraca szkół rolniczych nadzorowanych przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz publiczne jednostki doradztwa rolniczego jest realizowana od wielu lat na poziomie wojewódzkim i krajowym. Kooperacja dyrektorów szkół rolniczych oraz ośrodków doradztwa rolniczego jest oparta na wzajemnym zaufaniu i świadomości praktycznej edukacji uczniów, którzy w niedalekiej przyszłości zostaną producentami rolnymi. Świadomość koegzystencji dwóch instytucji podległych Ministerstwu Rolnictwa i Rozwoju Wsi jest kluczowa w rozwoju świadomości rzetelnego, niezależnego doradztwa rolniczego i kształtowaniu właściwych postaw dobrej praktyki rolniczej wśród najmłodszych adeptów produkcji rolniczej (Mickiewicz i in., 1998). Biorąc pod uwagę niewielką liczbę publikacji naukowych

poruszających tematykę współpracy doradztwa i oświaty rolniczej oraz istotę priorytetowego transferu wiedzy między edukacją rolniczą i szkołami rolniczymi, ważna jest systematyczna ocena jakości współpracy oraz analiza możliwości jej rozwoju. W tym celu przy Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie powołano 17 maja 2022 roku Zespół do spraw współpracy pomiędzy doradztwem rolniczym a szkołami kształcącymi w zawodach rolniczych (Zarządzenie..., 2022). W skład Zespołu wchodzi przedstawiciele:

- organu nadzorującego jednostki doradztwa rolniczego w Polsce (MRiRW),
- publicznej placówki doskonalenia zawodowego nauczycieli przedmiotów zawodowych w szkołach rolniczych (KCER),
- szkół nadzorowanych przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi (ZSCKR),
- szkół kształcących w zawodach rolniczych – prowadzonych przez samorządy powiatowe,
- jednostek doradztwa rolniczego.

Pracami Zespołu kieruje przewodniczący – zastępca dyrektora Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie ds. Wdrożeń. W pracach Zespołu w zależności od potrzeb bieżących, uczestniczą inne osoby zaproszone przez przewodniczącego lub członków Zespołu. Warto zwrócić uwagę na podstawy prawne regulujące oraz determinujące stałą współpracę pomiędzy doradztwem rolniczym a szkołami kształcącymi w zawodach rolniczych zawartych w Ustawie z dnia 22 października 2004 r. o jednostkach doradztwa rolniczego z późn. zm., która wskazuje, że:

- Centrum Doradztwa Rolniczego prowadzi doskonalenie nauczycieli szkół kształcących w zawodach rolniczych w zakresie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich (art. 4.1. pkt. 5);
- Jednostki doradztwa rolniczego współpracują ze szkołami, szkołami wyższymi, jednostkami badawczo-rozwojowymi i placówkami naukowymi Polskiej Akademii Nauk (art. 5.2. pkt. 10);
- W skład każdej Rady Społecznej Doradztwa Rolniczego przy ODR, będącej organem opiniodawczym dyrektora, wchodzi przedstawiciel szkół ponadpodstawowych kształcących na potrzeby rolnictwa, działających na obszarze województwa.

Celem Zespołu jest wzmocnienie powiązań pomiędzy doradztwem a edukacją rolniczą, poprzez wypracowywanie systemowych rozwiązań w tym zakresie, a także wspieranie skutecznej wymiany wiedzy i doświadczeń, ze szczególnym uwzględnieniem innowacyjnych rozwiązań wykorzystywanych w produkcji rolniczej. Zespół zajmuje się również wypracowaniem rozwiązań systemowych służących do jak najlepszego przygotowania doradztwa publicznego do nowych jego zadań w kontekście transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie. W ostatnich latach w sektorze rolno-spożywczym zyskuje na znaczeniu współpraca w ramach

wielopodmiotowych struktur, obejmująca realizację wspólnych działań, projektów w ramach porozumień lub konsorcjów składających się z rolników, przedsiębiorców, podmiotów doradczych, jednostek naukowych, szkół rolniczych, podmiotów państwowych i instytucji pozarządowych (Bomberski, 2020). Takie wielopodmiotowe struktury posiadają szersze możliwości uzyskiwania dotacji na realizację innowacyjnych projektów w sektorze rolnym i możliwych do wdrożenia w agrobiznesie. Utworzenie konsorcjum składającego się z podmiotów reprezentujących różne środowiska i w odmienny sposób podchodzące do kwestii biznesowych jest wymagającym zadaniem, jednakże dzięki współpracy koncepcyjnej na poziomie zespołów tematycznych oraz praktycznej w postaci formalnych lub nieformalnych porozumień, jest to zadanie łatwiejsze w realizacji (Bomberski, 2023). Biorąc powyższe pod uwagę powołanie Zespołu oraz regularne spotkania przedstawicieli instytucji zaangażowanych w tworzenie systemu AKIS (Systemu Wiedzy i Innowacji w Rolnictwie) były powodem przeprowadzenia analizy aktualnego stanu współpracy oraz badań nad perspektywą jej rozwoju.

2. Cel pracy i metody badawcze

Celem pracy była analiza stanu współpracy między jednostkami doradztwa rolniczego a szkołami rolniczymi ze szczególnym uwzględnieniem metod i formy dotychczasowej współpracy oraz badanie możliwych perspektyw jej rozwoju z uwzględnieniem wzmocnienia systemu AKIS. Do opracowania omawianych zagadnień zastosowano analizę sprawozdań oraz metody badawcze oparte na obserwacjach współuczestniczących i rozmowach kierowanych prowadzonych w ramach spotkań Zespołu oraz pracy doradczej. Przeprowadzono również badania ankietowe w formie kwestionariuszy online z możliwością udzielania otwartych odpowiedzi. Badania ankietowe były prowadzone na 2 grupach badawczych:

- 61 dyrektorów Zespołów Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego,
- 16 dyrektorów Wojewódzkich Ośrodków Doradztwa Rolniczego.

Wiedza uzyskana poprzez przeprowadzone badania będzie cennym źródłem analiz i stworzy możliwość lepszego zarządzania współpracą jednostek doradztwa rolniczego ze szkołami rolniczymi, dostosowania uregulowań prawnych i wytycznych do wdrażania innowacyjnych rozwiązań w edukacji rolniczej, które zapewnią lepszy transfer najnowszej wiedzy do uczniów. Informacje zwrotne uzyskane od badanych grup umożliwią ocenę skuteczności zarządzania i wdrażania priorytetowych zadań w polskim rolnictwie przez podmioty doradcze i instytucje wspierające rozwój polskiego rolnictwa w ramach nowej perspektywy Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027. Opisane powyżej metody badawcze wykorzystane w artykule były realizowane w okresie maj 2022-październik 2023.

Rysunek 1

Rozmieszczenie 61 szkół rolniczych nadzorowanych przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Źródło: Opracowanie własne CDR.

2.1. Analiza sprawozdań wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego

Dokonano przeglądu i analizy sprawozdań z działalności wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego pod kątem realizacji współpracy nie tylko ze szkołami kształcącymi w zawodach rolniczych ale również ze szkołami o profilu rolniczym. Wyniki analizy przedstawia poniższa zbiorcza tabela 1 oraz rysunek 2.

Tabela 1

**Zestawienie działalności wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego
pod kątem współpracy z placówkami oświatowymi kształcącymi
na kierunkach rolniczych**

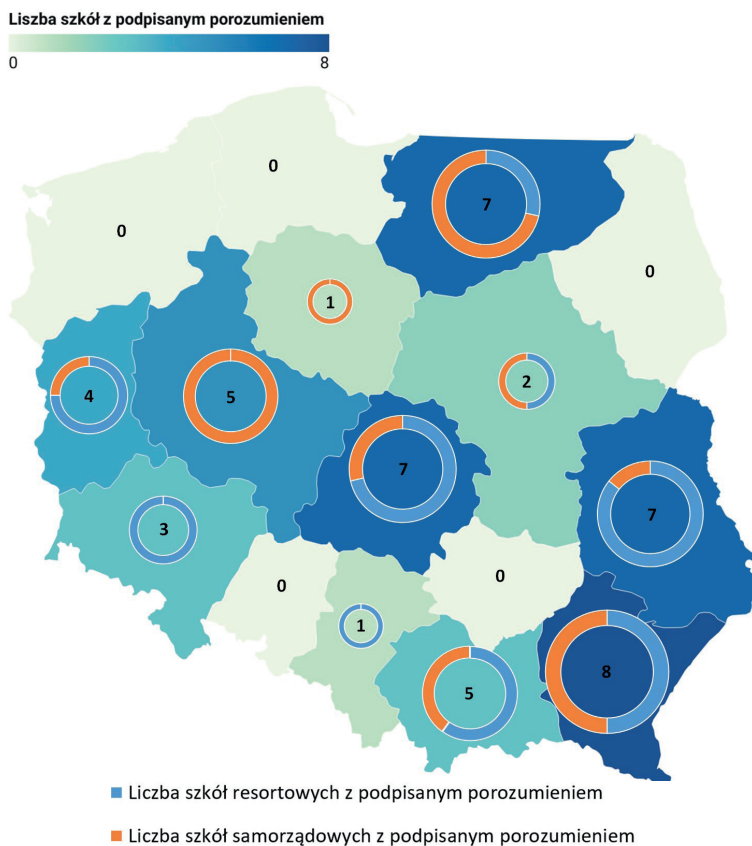
Wojewódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego	Liczba podpisanych porozumień o współpracy	Zrealizowany projekt (tytuł)	Inne dobre przykłady działań skierowanych do uczniów	Współpraca ze szkołami bez porozumienia (liczba szkół)
Podkarpacki ODR	8	Nowe rozwiązania techniczne w produkcji roślinnej	Współpraca w zakresie organizacji konkursów, praktyk i staży dla uczniów w ODR.	Wszystkie współpracują w ramach porozumienia
Pomorski ODR	0	Młodzieżowy Dzień Pola w Lubaniu	Filmy w formie wideo-porad dla uczniów.	5
Kujawsko-Pomorski ODR	1	-	Szkolenia zawodowe ze stosowania środków ochrony roślin, podnoszenia kwalifikacji rolniczych oraz kurs przysposobienia rolniczego.	11
Świętokrzyski ODR	0	-	Mokoszyńskie Dożynki – II Święto Plonów współorganizacja ze Szkołą rolniczą.	1
Śląski ODR	1	-	Wykłady z doradztwa rolniczego oraz możliwości podnoszenia kwalifikacji zawodowych. Organizacja stoisk promocyjno-informacyjnych podczas Krajowej Wystawy Rolniczej w Częstochowie.	3
Podlaski ODR	0	-	Prezentacja pól doświadczalnych, prowadzenie doświadczeń PDO, ankietyzacja z zakresu kondycji finansowej gospodarstw.	5
Małopolski ODR	5	-	Organizacja szkoleń z zakresu kwalifikacji zawodowych i z zakresu KŁŻ, zwiedzanie siedziby MODR, przesyłanie szkole broszur informacyjnych, zapraszanie dyrektorów szkół na konferencje, udział w demonstracjach i wystawach organizowanych przez szkoły (stoiska promocyjno-informacyjne MODR).	0
Warmińsko-Mazurski ODR	7	-	Badania ankietowe sytuacji finansowej gospodarstw. Demonstracje maszyn oraz szkolenia praktyczne.	Wszystkie współpracują w ramach porozumienia
Wielkopolski ODR	5	eDWIN Inwestycja i szkolenia z zakresu obsługi stacji eteorologicznej	5 gospodarstw prowadzonych przez Szkoły Rolnicze w Sieci Gospodarstw Demonstracyjnych. Realizacja staży i praktyk krajowych i unijnych. Organizacja szkoleń i pokazów na poletkach demonstracyjnych.	3

Wojewódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego	Liczba podpisanych porozumień o współpracy	Zrealizowany projekt (tytuł)	Inne dobre przykłady działań skierowanych do uczniów	Współpraca ze szkołami bez porozumienia (liczba szkół)
Lubelski ODR	7	eDWIN Szkolenia z zakresu obsługi i interpretacji odczytów stacji meteorologicznej na terenie szkoły	Współpraca ze szkołami w zakresie kształtowania postaw sprzyjających środowisku oraz wdrażania podstaw rolnictwa ekologicznego. Współpraca szkół z KGW.	Wszystkie współpracują w ramach porozumienia
Zachodniopomorski ODR	0	-	Organizacja wyjazdów na poletka demonstracyjne dla szkół.	0
Lubuski ODR	4	Rolnik - zawód przyszłości	Zamieszczanie informacji w miesięczniku Lubuskie Aktualności Rolnicze o naborach do szkół i rekrutacji na szkolenia prowadzone przez placówki oświatowe.	Wszystkie współpracują w ramach porozumienia
Dolnośląski ODR	3	-	Przekazywanie publikacji Ośrodka do wszystkich szkół kształcących w zawodach rolniczych i pokrewnych. Prowadzenie wykładów na temat wiejskiej przedsiębiorczości oraz produktów regionalnych i tradycyjnych przez doradców.	0
Łódzki ODR	7	-	5 gospodarstw prowadzonych przez Szkoły Rolnicze w Sieci Gospodarstw Demonstracyjnych. Realizacja staży i praktyk krajowych i unijnych. Organizacja szkoleń i pokazów na poletkach demonstracyjnych.	Wszystkie współpracują w ramach porozumienia
Opolski ODR	0	Energia odnawialna oszczędność dla gospodarstwa rolnego i ochrona środowiska Projekt eDWIN	Współpraca w ramach PDO. Szkolenia połączone z warsztatami polowymi dot. oceny przezimowania oraz zachwaszczenia, których część praktyczna została przeprowadzona na polu doświadczalnym.	4
Mazowiecki ODR	2	-	Wpisanie do Krajowej Sieci Gospodarstw Demonstracyjnych 2 gospodarstw należących do szkół rolniczych. Szkolenia na polach doświadczalnych MODR Poświętne zapoznanie z odmianami i technologią upraw roślin.	1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań z realizacji programu działalności ośrodków doradztwa rolniczego w 2022 roku.

Rysunek 2

Liczba porozumień o współpracy między wojewódzkimi ośrodkami doradztwa rolniczego a szkołami kształcącymi w zawodach rolniczych (ZSCKR) oraz szkół o profilu rolniczym w danych województwach

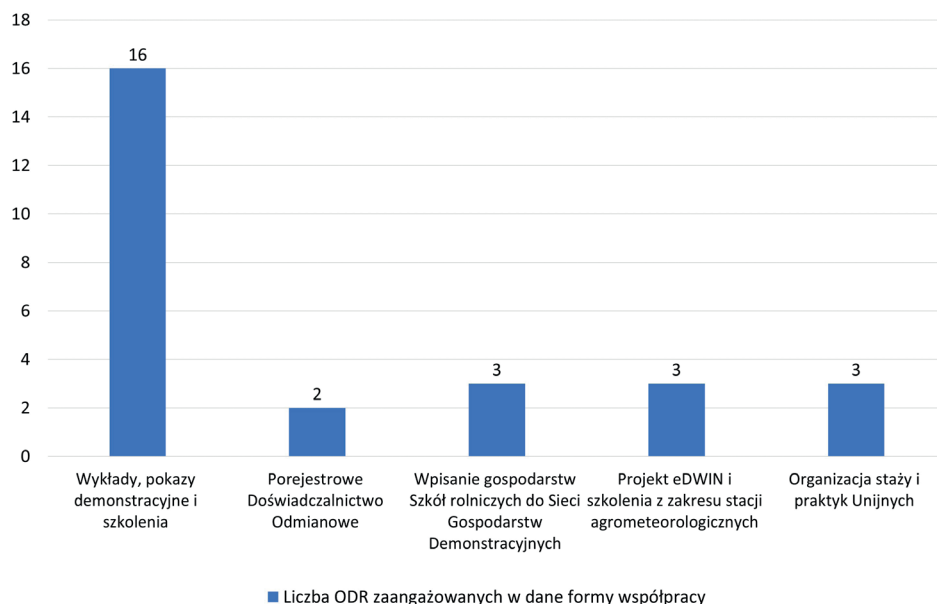

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wywiadów telefonicznych.

Najczęściej stosowane formy współpracy ośrodków doradztwa rolniczego i szkół rolniczych przedstawia poniższy wykres 1.

Wykres 1

Najczęściej stosowane formy współpracy ośrodków doradztwa rolniczego i szkół rolniczych

*(Badany mógł wskazać więcej niż jedną odpowiedź).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie analizy sprawozdań z realizacji programu działalności ośrodków doradztwa rolniczego w 2022 roku.

Powyższe przykłady potwierdzają zróżnicowane formy współpracy prowadzone corocznie między doradztwem a edukacją rolniczą. Formalne porozumienia o współpracy są podpisane w 11 województwach, w pozostałych 5 województwach gdzie porozumienia nie są podpisane, współpraca nieformalna jest prowadzona wielopłaszczyznowo (tabela 1). Najczęściej wymieniane formy współpracy to organizacja konkursów wiedzy rolniczej oraz udział w demonstracjach polowych lub pokazach nowych technologii produkcji rolniczej. Są to najczęściej prowadzone formy współpracy, stosowane z powodzeniem od wielu lat (Wi-chrowska, 1997). W 3 województwach prowadzony jest projekt eDWIN obejmujący inwestycję w stacje agrometeorologiczne w szkołach oraz szkolenia z zakresu interpretacji danych systemu wspomagania podejmowania decyzji. Trzy ośrodki doradztwa rolniczego wskazały w sprawozdaniach współpracę w postaci staży dla uczniów. W trzech przypadkach doradztwo rolnicze zaangażowało gospodarstwa szkoleniowe działające w ramach struktury szkół rolniczych w Sieć Gospodarstw Demonstracyjnych (rysunek 3).

2.2. Omówienie wyników badania ankietowego

Na początku sierpnia 2023 roku przeprowadzono badania ankietowe skierowane do 2 grup badawczych w formie pytań otwartych, aby określić kluczowe zdaniem respondentów działania w zakresie współpracy doradztwa z edukacją rolniczą. Badania ankietowe miały formę otwartych pytań, ale przeprowadzono również rozmowy kierowane drogą telefoniczną w celu wyjaśnienia wątpliwości u respondentów. Uzyskano 61 odpowiedzi od dyrektorów zespołów szkół centrum kształcenia rolniczego oraz 16 odpowiedzi ze strony dyrektorów wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego. Analiza uzyskanych odpowiedzi wykazała 4 najczęściej wskazywane przez respondentów tematy:

- Zintegrowana Platforma Doradcza w edukacji rolniczej (41 odpowiedzi),
- Krajowa Sieć Gospodarstw demonstracyjnych jako baza gospodarstw szkoleniowych (33 odpowiedzi),
- przykłady dobrych praktyk współpracy doradztwa rolniczego i edukacji rolniczej (29 odpowiedzi),
- określenie zmian, które mogłyby ułatwić współpracę (22 odpowiedzi).

Powyższe wyniki badań przeprowadzone na wybranych grupach badawczych wskazują na potrzebę rozwoju rozwiązań cyfrowych w ramach współpracy doradztwo-edukacja, poprzez rozbudowę koncepcji Zintegrowanej Platformy Doradczej (ZPD) o dodatkowe funkcjonalności dla uczniów szkół rolniczych. Ponadto dyrektorzy szkół rolniczych oraz dyrektorzy ośrodków doradztwa rolniczego wskazali potrzebę współpracy z gospodarstwami demonstracyjnymi prowadzonymi przez CDR w ramach Krajowej Sieci Gospodarstw Demonstracyjnych (KSGD), respondenci wskazywali również na potrzebę prezentacji przykładów dobrych praktyk i propozycji zmian ułatwiających współpracę (Mickiewicz i in., 1998; Wichrowska, 1997).

W październiku 2023 roku przeprowadzono badania ankietowe skierowane do dyrektorów wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego oraz dyrektorów zespołów szkół centrum kształcenia rolniczego. Badania przeprowadzono poprzez formularz ankietowy w formie pytań otwartych. W celu uzyskania pełnej i wiarygodnej odpowiedzi zastosowano wywiady telefoniczne w celu wyjaśnienia wątpliwości wśród ankietowanych respondentów. Zestawy pytań zostały podzielone na ośrodki, które mają zawarte lub nie porozumienia o współpracy ze szkołami rolniczymi.

Po otrzymaniu informacji zwrotnej od wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego dokonano analizy odpowiedzi, formułując najważniejsze i kluczowe zagadnienia podane przez respondentów:

Korzyści ze współpracy ze szkołami dla doradców:

- możliwość zaprezentowania i omówienia działalności ODR;
- tworzenie platformy wymiany wiedzy między nauczycielami i doradcami;
- aktualizowanie swojej wiedzy dotyczącej konkretnego zapotrzebowania na rynku rolnym;
- poszerzenie bazy klientów i docelowej grupy odbiorców;
- możliwość poznania oczekiwań przyszłych rolników.

Zgłoszone problemy:

- Odbiorcą usług doradczych nie może być osoba poniżej 18 roku życia.
- Brak możliwości korzystania i elastycznego dopasowania terminów kształcenia do oferty szkoleniowej. Wiele wydarzeń organizowanych przez ośrodki doradztwa rolniczego odbywa się w okresach przerw wakacyjnych.
- Brak możliwości udziału doradców w posiedzeniach Rady Pedagogicznej, współtworzeniu programu nauczania, organizowaniu praktyk zawodowych lub szkoleń branżowych dla nauczycieli teoretycznych przedmiotów zawodowych.

Propozycje ODR dotyczące poprawy współpracy ze szkołami:

- rozszerzenie programu nauczania o obowiązek pozyskania uprawnień zawodowych przez ucznia np. kurs kombajnisty, kurs stosowania środków ochrony roślin;
- prowadzenie w szkołach rolniczych i szkolnych gospodarstwach pokazów z udziałem doradców i naukowców, co wymagałoby ściślejszej niż dotychczas współpracy i wymiany doświadczeń;
- prowadzenie przez pracowników ODR szkoleń dla młodzieży uczącej się w szkole.

Respondenci wskazywali również na fakt iż, brak formalnego porozumienia w większości przypadków nie powoduje braku wspólnych aktywności, badane grupy nie wskazywały również przeciwwskazań, aby takie porozumienia podpisać.

Analiza uzyskanych odpowiedzi umożliwiła wyodrębnienie listy propozycji działań, które zdaniem przedstawicieli szkół mogłyby usprawnić współpracę z ośrodkami doradztwa rolniczego:

Propozycje szkół dotyczące poprawy współpracy ze szkołami:

- lepsza koordynacja kalendarza wydarzeń branżowych;
- zwiększenie możliwości przyjazdu specjalistów ODR do szkół;
- organizowanie wspólnych imprez upowszechniających dobre praktyki;
- organizowanie wspólnych projektów długoterminowych, aby upowszechniać aktywne postawy wobec edukacji i kulturę korzystania z eksperckiego wsparcia doradców;

- wspólnie organizowane wyjazdy studyjne do gospodarstw demonstracyjnych, zakładów i instytutów;
- wskazanie przez ODR koordynatora ds. współpracy ze szkołą;
- odpowiednio wczesne przekazywane do szkoły informacje na temat planowanych działań (np. organizacje szkoleń dla rolników na terenie placówki);
- coroczne ustalenie harmonogramu współpracy;
- przesłanie we wrześniu przez ODR ramowego planu szkoleń i wydarzeń dla uczniów przewidzianego na dany rok szkolny, z zaznaczeniem oczekiwanej od szkoły formy współpracy;
- dążenie do wypracowania i określenia konkretnych obszarów współpracy i zdefiniowania tematów zainteresowań;
- dążenie do współpracy o charakterze regularnym, długofalowym.

Zgłoszone problemy:

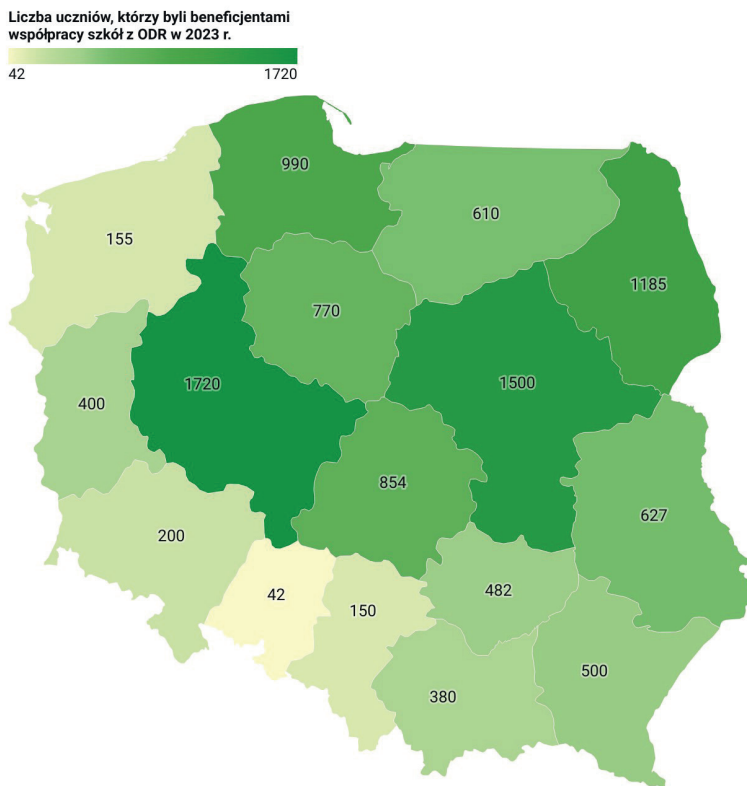
- konieczność realizacji podstawy programowej przez szkoły wiąże się z ograniczeniem czasowym na dodatkowe aktywności;
- organizacja wydarzeń w weekendy i w okresie wakacyjnym ogranicza udział uczniów;
- zajęcia wyjazdowe, konferencje itp. wiążą się z dodatkowymi kosztami dla szkół.

W październiku 2023 roku przeprowadzono badania ankietowe w formie wywiadu telefonicznego z przedstawicielami 16 wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego na temat liczby uczniów biorących udział w wydarzeniach organizowanych przez ODR (rysunek 3).

Dzięki uzyskanym odpowiedziom na pytanie o liczbę uczniów, którzy skorzystali na współpracy, poznaliśmy skalę oddziaływania tych aktywności (w sumie 10 565 uczniów w Polsce było beneficjentami porozumień formalnych i nieformalnych). Różnice w województwach wynikają z liczby funkcjonujących na tym terenie szkół rolniczych, ale warto zwrócić uwagę na fakt iż dokładne określenie liczby uczniów odwiedzających np. targi lub poletka doświadcza jest niezwykle trudne. Należy dodać, że na spotkaniach Zespołu do spraw współpracy pomiędzy doradztwem rolniczym a szkołami kształcącymi w zawodach rolniczych omawiano, czy warto wprowadzić wzór porozumienia o współpracy pomiędzy Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego a szkołą rolniczą, ale większością głosów odrzucono takie rozwiązanie. Każdy region ma swoją specyfikę, a narzucanie wszystkim jednakowych, konkretnych aktywności może okazać się trudne lub niemożliwe do zrealizowania (Bomberski, 2020).

Rysunek 3

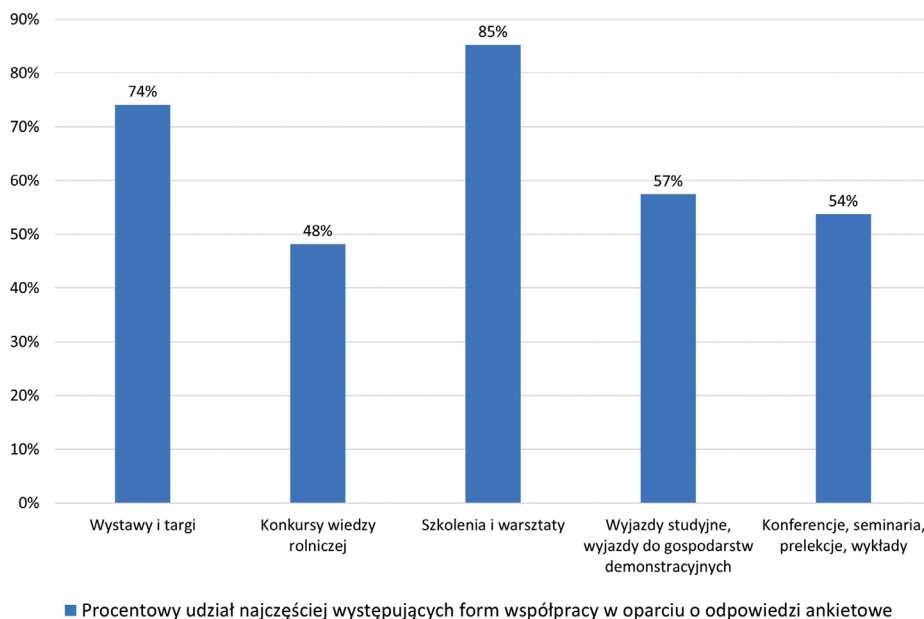
Liczba uczniów, którzy uczestniczyli w wydarzeniach organizowanych przez wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego w 2023 r. na podstawie odpowiedzi ankietowych

Źródło: Opracowania własne CDR.

Przeprowadzono analizę nadesłanych ankiet oraz opracowano wykaz realizowanych dobrych praktyk w ramach współpracy wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego ze szkołami rolniczymi. Na wykresie 2 przedstawiono udział najpopularniejszych form współpracy. Są to działania o sprawdzonej efektywności, które stanowią trzon współdziałania między szkołami i ośrodkami (Wichrowska, 1997).

Wykres 2

Formy współpracy najczęściej wymieniane przez przedstawicieli jednostek doradztwa rolniczego oraz szkół rolniczych

*(Badany mógł podać więcej niż 1 odpowiedź).

Źródło: Opracowania własne CDR.

Przeprowadzone badania ankietowe na dwóch grupach badawczych wskazały szkolenia, warsztaty (85% odpowiedzi) oraz wystawy i targi (74% odpowiedzi) jako najczęstsze formy współpracy jednostek doradztwa rolniczego ze szkołami rolniczymi (Mickiewicz i in., 1998). Ponad połowa uzyskanych odpowiedzi dotyczyła wyjazdów studyjnych (57% odpowiedzi) oraz form naukowych przekazywania wiedzy (54%) konferencje, seminaria, wykłady. Rzadziej wskazywane były konkursy wiedzy rolniczej (48%). Uzyskane wyniki wskazują na równomierne rozłożenie form współpracy doradztwa rolniczego ze szkołami rolniczymi. Organizowane formy współpracy, które były najczęściej wskazywane przez badanych respondentów są popularne w zdecydowanej większości województw.

2.3. Przykłady dobrych praktyk współpracy doradztwa rolniczego ze szkołami rolniczymi

Przeprowadzone badania ankietowe skierowane do dwóch grup respondentów uwidoczniły potrzebę prezentacji przykładów dobrych praktyk i rozwiązań ułatwiających współpracę. Na podstawie przeprowadzonych analiz sprawozdań ośrodków doradztwa rolniczego za 2022 rok wyszczególniono poniższe dobre przykłady bezpośredniej współpracy doradztwa z edukacją rolniczą:

- **Nowe rozwiązania techniczne w produkcji roślinnej – 78 uczniów i nauczycieli**

Zapoznanie uczestników z rolnictwem precyzyjnym oraz zastosowaniem jego elementów w produkcji roślinnej, drugim komponentem wydarzenia były warsztaty szkolne poprowadzone w Zespole Szkół Agro-Technicznych w Ropczycach.

- **Rolnik – zawód przyszłości – 51 uczniów**

Uczniowie poznali szczegółowe informacje na temat programów wsparcia takich jak: „Młody Rolnik”, „Restrukturyzacja małych gospodarstw” i „Modernizacja gospodarstw rolnych”. Doradcy ODR przekazali wiedzę na temat polskich produktów oraz ich ważnej roli na polskim rynku zbytu, a także przekazali informacje dotyczące warunków otrzymania dofinansowania na rolniczy handel detaliczny.

- **Energia odnawialna – oszczędność dla gospodarstwa rolnego i ochrona środowiska – 100 uczniów**

Przedmiotem operacji było przeprowadzenie 4 szkoleń wraz z warsztatami. W każdym szkoleniu udział wzięło po 25 uczniów zgłoszonych z czterech rolniczych szkół średnich. Celem operacji było poszerzenie wiedzy na temat pozyskiwania energii z odnawialnych źródeł energii.

- **Projekt AGROBANK jako przykład finansowania zewnętrznego Gospodarstwa NCBiR**

W latach 2022 oraz 2023 w 10 szkołach rolniczych w całej Polsce zaprezentowana została wystawa dawnych gatunków i odmian zbóż. Utworzona wystawa w ramach Projektu AGROBANK finansowanego przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju w ramach programu GOSPOSTRATEG cieszy się niesłabnącym zainteresowaniem wśród uczniów szkół rolniczych i nauczycieli. Wystawa jest przekazywana między szkołami w systemie 4 tygodniowym, dzięki czemu trafiła już do ponad ośmiu tysięcy osób zwiedzających, w tym uczniów, rodziców, rolników oraz mieszkańców poszczególnych miejscowości.

- **Młodzi, innowacyjni, profesjonalni – nowe możliwości dla młodych rolników**

Celem operacji było poszerzenie wiedzy oraz wymiana doświadczenia pomiędzy młodymi rolnikami – uczniami szkół rolniczych a podmiotami uczestni-

czącymi w rozwoju obszarów wiejskich, a tym samym aktywizacja i zwiększenie udziału młodych ludzi w podejmowaniu wspólnych inicjatyw na rzecz rozwoju gospodarczego oraz poprawy jakości życia na obszarach wiejskich.

- **Ochrona zasobów wodnych i racjonalne gospodarowanie wodą w rolnictwie w kontekście zmian klimatu**

Celem operacji było zwiększenie udziału młodych rolników we wdrażaniu inicjatyw na rzecz rozwoju rolnictwa zrównoważonego oraz podniesienie wiedzy i świadomości uczniów i nauczycieli ze szkół rolniczych z zakresu racjonalnego gospodarowania wodą w rolnictwie, w szczególności zwiększenie jej dostępności, ograniczanie zanieczyszczeń pochodzących ze źródeł rolniczych oraz promowanie działań mitygujących zmian klimatu i adaptujących do zmian klimatu.

- **Multimedialna kampania informacyjno-edukacyjna I eko, I logicznie**

Celem operacji była promocja innowacyjnych i dobrych praktyk służących ochronie środowiska i klimatu, a także zrównoważonego rozwoju.

- **Gospodarka nawozowa a ochrona wód**

Celem operacji było zapewnienie udziału m.in. uczniów szkół rolniczych w działaniach edukacyjnych, które zachęcają do przechodzenia na zrównoważoną produkcję rolną, a tym samym przyczyniają się do rozwoju obszarów wiejskich.

- **Warsztaty z przetwórstwa uzupełnieniem wiedzy uczniów szkół rolniczych**

Celem operacji było stworzenie możliwości pozyskania praktycznej wiedzy w zakresie przetwórstwa żywności. Warsztaty były okazją do pozyskania praktycznych umiejętności przetwarzania żywności w zakresie przetwórstwa mleka i przetwórstwa mięsa.

- **Projekt EU-FarmBook w ramach Programu Horyzont Europa**

W ramach projektu EU-FarmBook realizowanego w ramach programu Horyzont Europa został stworzony portal bazy wiedzy (knowledge reservoir), który zawiera praktyczną wiedzę i innowacyjne rozwiązania opracowane w ramach różnych projektów finansowanych przez UE (efekty projektów z Programu Horyzont 2020, Horyzont Europa, projektów Grup Operacyjnych EPI). Portal oprócz informacji o projektach, będzie zawierał materiały dydaktyczne dla kadry nauczycielskiej szkół rolniczych w języku polskim. Uczniowie i nauczyciele powinni mieć dostęp do funkcjonalności systemów, z których korzystają rolnicy i doradcy z całej Europy. Powinny to być systemy dopracowane, czytelne i przydatne w praktyce. Konieczne jest też umożliwienie dalszej, sprawnej i efektywnej rozbudowy o kolejne moduły, w tym takie, które są przydatne szczególnie dla uczniów i nauczycieli.

Powyższe przykłady obrazują różnorodność tematyczną, do jakiej ma dostęp młodzież szkół branżowych. Opisane powyżej dobre przykłady operacji KSOW

stwarzają dla nauczycieli i uczniów szkół rolniczych możliwości zapoznania się z najnowszymi badaniami i rozwiązaniami w rolnictwie i na obszarach wiejskich, co uzupełnia ich wiedzę zdobytą w ramach programów edukacyjnych szkół. Warto aby powyższe przykłady współpracy były kontynuowane dla przyszłych rolników we wszystkich województwach w szczególności w zakresie nowych interwencji Wspólnej Polityki Rolnej oraz Zielonego Ładu (Bomberski, 2020).

2.4. Rozwiązania cyfrowe dla placówek oświaty rolniczej – koncepcja wprowadzenia usługi edukacyjnej dla nauczycieli i uczniów szkół rolniczych w Zintegrowanej Platformie Doradczej

W ramach spotkań Zespołu do spraw współpracy pomiędzy doradztwem rolniczym a szkołami kształcącymi w zawodach rolniczych przedstawiono i omówiono bieżące informacje na temat funkcjonalności ogólnodostępnej aplikacji eDWIN i planów wdrożenia kolejnych zmian w kierunku realizacji koncepcji Zintegrowanej Platformy Doradczej (ZPD).

W założeniach, Zintegrowana Platforma Doradcza ma zawierać tzw. portal wiedzy i bibliotekę obszarów wiejskich, w której mają się znaleźć wszystkie dostępne materiały, filmy i prezentacje z zakresu rolnictwa. Obecnie, jednostki doradztwa rolniczego i instytuty badawcze nie mają dostępu do jednego miejsca, w którym mogłyby publikować materiały i z nich korzystać. Przeprowadzone w ramach spotkań rozmowy kierowane i obserwacje współuczestniczące wskazały na potrzebę analizy możliwości kreowania i zasilania bazy wiedzy oraz wyznaczenia instytucji, która będzie odpowiedzialna za zamieszczenie materiałów. Do takiej bazy wiedzy powinni mieć dostęp także uczniowie i nauczyciele. W ramach spotkań Zespołu zwrócono uwagę na fakt, że przesyłane do szkół materiały edukacyjne, nie są wykorzystywane w zadowalającym, oczekiwanym zakresie. Dyrektorzy szkół uzasadniają braki w tym zakresie z powodu przeładowania bieżącymi obowiązkami, które uniemożliwiają szczegółową analizę przesyłanych materiałów.

Koncepcja usługi wspierania oświaty rolniczej miała być realizowana we współpracy z Krajowym Centrum Edukacji Rolniczej w Brwinowie. Zadaniem szkół jest kształcenie wykwalifikowanej kadry dla branży rolniczej, wspieranie rozwoju nowoczesnego rolnictwa i sektora rolno-spożywczego oraz promowanie regionu (Wichrowska, 1997). W związku z powyższym, zaproponowano utworzenie platformy wymiany wiedzy i informacji w branży rolniczej. Założeniem platformy jest umożliwienie prowadzenia e-lekcji oraz szkoleń specjalistycznych przez zewnętrznych ekspertów, a także warsztatów doskonalących umiejętności wypełniania dokumentacji np. w celu pozyskania środków unijnych. Kształcenie uczniów szkół rolniczych jest jednym z kluczowych wyzwań w kontekście podno-

szenia konkurencyjności polskiego rolnictwa, a także w kontekście zatrzymania procesu starzenia się polskiej wsi (Grabarek, 2016). Uczniowie oraz nauczyciele oczekują dostępu do najświeższej i specjalistycznej wiedzy rolniczej ze wszystkich sektorów tak, aby wejście uczniów w samodzielne prowadzenie lub współprowadzenie gospodarstwa rolnego było jak najbardziej płynne i umożliwiała rozwój produkcji w tym gospodarstwie (Kozera, 2014). Koncepcja dostępu do repozytoriów wiedzy, materiałów edukacyjnych dla rolników i doradców, również wytworzonych w ramach opisanej funkcjonalności, pozwoli na podniesienie jakości polskiego systemu szkolnictwa rolniczego.

Proponowane na etapie prac koncepcyjnych funkcjonalności usługi:

- Integracja z platformą edukacyjną dla nauczycieli i uczniów szkół rolniczych (na poziomie standardów tworzenia kursów, formatu kursów, wymiany danych).
- Stworzenie kursów dotyczących: przykładów dobrych praktyk rolniczych w produkcji roślinnej i zwierzęcej, przykładów innowacyjnych rozwiązań w rolnictwie, informacji o gospodarstwach demonstracyjnych.
- Stworzenie bazy gospodarstw i przedsiębiorstw umożliwiających uczniom szkół rolniczych realizację praktyk i stażów rolniczych.
- Stworzenie katalogu materiałów treningowych i kursów i udostępnienie e-zasobów w formie testów, filmów, ćwiczeń, gier dydaktycznych, scenariuszy i konspektów zajęć.
- Utworzenie forum wymiany wiedzy i informacji dla nauczycieli z podziałem na przedmioty.
- Udostępnienie szkoleniowej wersji platformy ZPD.

Odbiorcy oferowanej usługi:

- nauczyciele szkół rolniczych: techników, szkół oraz innych szkół ponadpodstawowych o branży rolno-hodowlanej,
- nauczyciele szkół rolniczych podległych Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz samorządom terytorialnym,
- uczniowie szkół kształcących w zawodach rolniczych.

Proponowane funkcje i zasoby usługi oświatowej ZPD:

- Platforma będzie korzystała ze zbiorów danych ośrodków doradztwa rolniczego systematycznie uzupełnianych przez te instytucje, a także z danych pozyskanych z bazy SIR z poszczególnych województw.
- Po zalogowaniu na platformę i skorzystaniu z katalogu materiałów szkoleniowych i kursów będzie możliwość uzyskania pożądaných informacji szkoleniowych.

- Dostępne dla zalogowanych użytkowników forum będzie dawało możliwość wymiany informacji, prowadzenia dyskusji, udostępniania materiałów dydaktycznych.
- Platforma umożliwi umieszczanie i pobieranie dostępnych materiałów edukacyjnych.
- Zostanie zaprogramowany edukacyjny interfejs platformy ZPD.
- Zostaną utworzone kursy na temat dobrych praktyk rolniczych w produkcji roślinnej i zwierzęcej, przykładów innowacyjnych rozwiązań w rolnictwie, informacji o gospodarstwach demonstracyjnych.
- Będzie dostępny katalog materiałów treningowych i kursów, e-zasobów w formie testów, filmów, ćwiczeń, gier dydaktycznych, scenariuszy i konspektów zajęć.
- Oferta administracyjnej części serwisu umożliwi aktualizację danych o stazach: będzie zawierać bazę gospodarstw i przedsiębiorstw umożliwiających uczniom realizację praktyk.
- Zostanie udostępniona szkoleniowa wersja platformy ZPD.

Oczekiwane korzyści z wdrożenia usługi oświatowej ZPD:

- dobrze funkcjonująca sieć współpracy pomiędzy nauczycielami szkół rolniczych polegająca na szybkiej wymianie informacji, wiedzy i doświadczeń w zakresie kształcenia rolniczego;
- łatwy i szybki dostęp do szeroko rozbudowanej bazy materiałów edukacyjnych (e-zasoby);
- wysoki poziom wiedzy teoretycznej oraz praktycznej uczniów szkół rolniczych dzięki bezpośredniej współpracy pomiędzy doradztwem, a oświatą rolniczą.

Konieczne jest wyjaśnianie zasad funkcjonowania platformy i przygotowanie uczniów do pracy z systemami informatycznymi, które wykorzystywane są przez praktyków i specjalistów z zakresu rolnictwa. Trzeba pamiętać, że w przyszłości rolnik, wykonując swój zawód, będzie musiał korzystać z narzędzi informatycznych (co ma już miejsce obecnie np. w kontekście obowiązkowych planów nawożenia). W szkole wykorzystywanie narzędzi cyfrowych powinno być wpisane w program nauczania. Istotne jest rozważenie wprowadzenia do planu nauczania w wybranych zawodach 1-3 godzin zajęć tygodniowo z obsługi narzędzi cyfrowych funkcjonujących w rolnictwie. Należy zastanowić się, jak zmodyfikować program nauczania, aby znalazło się w niej miejsce na nowe umiejętności potrzebne w pracy każdego rolnika (Kozera, 2014). Szkoły kształcące w zawodach rolniczych zainteresowane są współużytkowaniem cyfrowych narzędzi, w tym platformy eDWIN (w tym z wersji szkoleniowej/testowej) lub ZPD, ale oczekują, że będą to narzędzia intuicyjne i przydatne w codziennej nauce oraz praktyce.

2.5. Krajowa Sieć Gospodarstw demonstracyjnych jako baza gospodarstw szkoleniowych dla szkół

W ramach przeprowadzonych wśród przedstawicieli ośrodków doradztwa rolniczego oraz szkół rolniczych badań ankietowych dotyczących kwestii, które wymagają regulacji i interwencji, zaobserwowano potrzebę większej dostępności gospodarstw szkoleniowych dla uczniów szkół rolniczych i kształcących w zawodach rolniczych.

Obserwacje współuczestniczące oraz rozmowy kierowane prowadzone podczas spotkań Zespołu wskazały potrzebę wprowadzenia rozwiązań znanych z innych krajów do Sieci Gospodarstw Demonstracyjnych kategorii gospodarstw szkoleniowych. Nie jest to pojęcie jednoznacznie zdefiniowane w polskim systemie kształcenia zawodowego, ale spotkania Zespołu pokazały potrzebę przeanalizowania zasadności i celowości wprowadzenia takiego pojęcia i określenia warunków jakie powinno spełniać. Potrzeba zorganizowania sieci gospodarstw szkoleniowych wynika przede wszystkim z konieczności realizacji praktyk zawodowych przez uczniów zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie praktycznej nauki zawodu, w którym zapisano:

§ 4. 1. Praktyczna nauka zawodu jest organizowana w formie zajęć praktycznych, a w technikum, branżowej szkole II stopnia i szkole policealnej – także w formie praktyk zawodowych.

§ 4. 3. Praktyki zawodowe organizuje się dla uczniów w celu zastosowania i pogłębienia zdobytej wiedzy i umiejętności zawodowych w rzeczywistych warunkach pracy.

§ 11. 1. Praktyki zawodowe organizowane u pracodawców lub w indywidualnych gospodarstwach rolnych są prowadzone pod kierunkiem opiekunów praktyk zawodowych, którymi mogą być pracodawcy lub wyznaczeni przez nich pracownicy albo osoby prowadzące indywidualne gospodarstwa rolne.

Należy podkreślić, że wymiar czasowy praktyk zawodowych po ostatniej reformie kształcenia zawodowego zwiększył się z 4 do 8 tygodni w każdym z zawodów realizowanych na poziomie technika. Wszystkim stronom powinno zależeć, aby ten czas był wykorzystany jak najefektywniej. W niektórych szkołach praktyki prowadzone są w cyklach 2-tygodniowych, a w niektórych w cyklach 4-tygodniowych (Rozporządzenie..., 2019). Wiele zależy od tego, ile potencjalnych gospodarstw szkoleniowych wpisanych do Krajowej Sieci Gospodarstw Demonstracyjnych można uwzględnić. Uczestnictwo licznej grupy uczniów w jednym miejscu praktyk może spowalniać lub uniemożliwiać proces przyswajania wiedzy i nabywania umiejętności praktycznych na stanowisku pracy w rzeczywistych warunkach produkcyjnych, zakłóca też proces produkcji u przyjmującego uczniów

rolnika. Biorąc pod uwagę powyższe, ważne jest aby zwiększyć dostępność miejsc praktyk dla uczniów.

Istniejące w Polsce gospodarstwa demonstracyjne służą krótkotrwałym wizytom. Są dla osób zainteresowanych miejscem opanowywania, weryfikowania wiedzy i doświadczenia, szczególnie cennym z uwagi na pokazywanie rozwiązań aktualnych i realnych. W gospodarstwie demonstracyjnym rolnicy mają możliwość poczynienia obserwacji, porównania przedstawionych metod do swoich sposobów gospodarowania, a także wymiany doświadczeń i przekonania się do stosowania nowych, lepszych rozwiązań (Matuszak i Ambryszewska, 2020). W gospodarstwach demonstracyjnych są przyjmowane grupy rolników dobierane według zainteresowań, a prowadzone demonstracje dotyczą: specyfiki różnych rodzajów produkcji roślinnej i zwierzęcej, działalności pozarolniczej na wsi, wykorzystywania nowoczesnych maszyn i urządzeń, zabiegów uprawowych, przysposobienia gospodarowania w warunkach zmieniającego się klimatu, stosowania się do przepisów wynikających z polityki rolnej krajowej i unijnej (Matuszak i Ambryszewska, 2020). Krajowa Sieć Gospodarstw Demonstracyjnych (KSGD) koordynowana przez Centrum Doradztwa Rolniczego, która skupia wyróżniających się rolników mogłaby w swoje szeregi przyjmować również gospodarstwa szkoleniowe, z których mogłyby korzystać szkoły rolnicze. Wskazane jest aby przekonanie rolników, którzy są już w sieci do otwarcia się na współpracę ze szkołami rolniczymi. Ważna jest promocja zaangażowania rolników w tworzenie i funkcjonowanie KSGD, oraz przekonanie rolników do postrzegania uczestnictwa w sieci gospodarstw przyjmujących uczniów na praktyki i na staże zawodowe jako nobilitujące i prestiżowe.

Gospodarstwa demonstracyjne z dostępną bazą noclegową mogą być przystosowane do przyjęcia praktykantów. Osoby szkolące uczniów powinny jednak posiadać kwalifikacje instruktorów praktycznej nauki zawodu. Warunek wykształcenia pedagogicznego dla rolnika prowadzącego gospodarstwo szkoleniowe może być czynnikiem ograniczającym liczbę zgłoszeń. Należy jednak zaznaczyć, że duża liczba rolników w Krajowej Sieci Gospodarstw Demonstracyjnych ma wyższe wykształcenie rolnicze. Należy rozważyć formę przygotowania rolnika do kontaktu z uczniami np. kursem uprawniającym do przyjmowania uczniów na staż. Warto zorganizować dla właścicieli gospodarstw szkoleniowych lub podmiotów kandydujących do tej roli wyjazdów szkoleniowych do zagranicznych ośrodków, które mają doświadczenie w tym zakresie (np. Hanowerska Izba Rolnicza, DEULA Nienburg) (Płatos i in., 2008).

Ważne jest określenie systemu zachęt, aby rolnicy chętnie przyjmowali uczniów na praktyki zawodowe, szczególnie biorąc pod uwagę problemy dla gospodarza wynikające z realizacji praktyk zawodowych. Podczas spotkań Zespołu odwoła-

no się do systemu z 1997 roku, który uwzględniał wynagrodzenie dla rolnika, którego gospodarstwo było wykorzystane w ramach praktycznej nauki zawodu, a w szczególności do realizacji praktyk zawodowych (Wichrowska, 1997). Przyuczenie do zawodu wymaga czasu, a niedoświadczony pracownik spowalnia produkcję, może spowodować straty i potrzebuje ciągłego nadzoru. Zdaniem uczestników spotkania nie trzeba konstruować nowych zasad współpracy, ale powrócić do tych sprzed 25 lat, które wówczas wdrożono próbnie w województwie wielkopolskim i mazowieckim. Ich zastosowanie zaowocowało sprawnie działającym systemem (Mickiewicz i in., 1998). Mimo że od rolników chcących przyjmować uczniów na praktyki wymagano zdobycia uprawnień pedagogicznych, szkoły nie zgłaszały deficytów gospodarstw szkoleniowych.

Podobne rozwiązanie (stosowanie wynagrodzeń) obecnie funkcjonuje w gabinetach weterynaryjnych, w których określona jest stawka za godzinę dla zakładu przyjmującego praktykanta. W trakcie dyskusji Zespołu podano przykład z zagranicy przytoczony również w badaniach Płatos ([2008): przyjęcie wycieczki na teren gospodarstwa wiąże się z gratyfikacją finansową na poziomie 150-450 Euro, w zależności od czasu trwania wizyty w gospodarstwie, co w naturalny sposób zachęca rolników do wykazania inicjatywy i jest promocją gospodarstwa przyjmującego w środowisku lokalnym (Płatos i in., 2008).

Proponowane przez Zespół inne udogodnienia dla rolników, którzy zdecydują się na przystąpienie do sieci gospodarstw demonstracyjnych to np.:

- zwiększenie zdolności kredytowej,
- działania promocyjne, reklama dla rolnika,
- darmowe lub dofinansowane wyjazdy do producentów maszyn,
- dofinansowanie do wyjazdów zagranicznych.

W ramach prowadzonych rozmów kierowanych wśród badanych grup odnotowano opinie aby większość godzin praktycznej nauki zawodu nie była przeniesiona poza szkołę – spowoduje to bowiem redukcję zatrudnienia nauczycieli, którzy zajmują się realizacją zajęć praktycznych w placówce oświatowej. Z tego powodu należy skoncentrować się w gospodarstwach szkoleniowych na praktykach zawodowych, a zajęcia praktyczne realizować razem z nauczycielem na terenie gospodarstwa szkoleniowego, jeśli szkoła nie dysponuje odpowiednią bazą do realizacji określonej tematyki zajęć praktycznych.

3. Podsumowanie i rekomendacje

Przeprowadzone badania i analizy współpracy ośrodków doradztwa rolniczego ze szkołami rolniczymi pokazały zaawansowany i zróżnicowany zakres działań realizowanych corocznie w ramach kooperacji między instytucjami. Istotne jest kontynuowanie stosowanych aktywności statutowych i projektowych oraz wzmacnianie tych o najwyższym potencjale rozwoju systemu AKIS. W celu usprawnienia współpracy między jednostkami doradztwa rolniczego a szkołami kształcącymi na profilach rolniczych istotne jest zwiększenie liczby formalnych porozumień i poszerzenie współpracy projektowej nie tylko o najczęściej stosowane szkolenia, konkursy, pokazy polowe i wystawy. Kluczowa jest kontynuacja w większej skali działań statutowych oraz opisywanych w publikacji projektów finansowanych zewnętrznie.

Rekomenduje się również powołanie sieci gospodarstw szkoleniowych z wykorzystaniem bazy Krajowej Sieci Gospodarstw Demonstracyjnych oraz szersze wykorzystanie baz danych projektów krajowych i międzynarodowych realizowanych przez doradztwo rolnicze (np. projekt EU-Farmbook, AGROBANK). Istotnym i wartym rozważenia elementem wzmocnienia współpracy jest możliwość rozszerzenia koncepcji Zintegrowanej Platformy Doradczej o wersję szkoleniową. Współpraca ośrodków doradztwa rolniczego ze szkołami kształcącymi w zawodach rolniczych może być również poszerzona o możliwość nieodpłatnego użyczenia maszyn rolniczych. Rozwiązanie takie było często stosowane przez niektóre firmy w zakresie użyczenia symulatorów do nauki obsługi maszyn. Dobrym przykładem jest nieodpłatne wypożyczenie symulatorów, które były przewożone pomiędzy szkołami.

Szkoły rolnicze aktywnie współpracują z instytucjami badawczymi, agencjami podległymi Ministerstwu Rolnictwa i Rozwoju Wsi, ośrodkami doradztwa rolniczego, uczelniami wyższymi o profilu rolniczym oraz innymi jednostkami organizacyjnymi zajmującymi się szeroko pojętą działalnością na rzecz rolnictwa i gospodarki żywnościowej. Współpraca ta ma charakter dwustronny, z jednej strony ma na celu wspieranie szkół rolniczych w zdobywaniu i wykorzystywaniu w procesie kształcenia nowoczesnej wiedzy i umiejętności a z drugiej umożliwia wdrażanie innowacyjnych rozwiązań i nowoczesnych technologii na rzecz wydajnego i zrównoważonego rolnictwa. Prowadzone od Maja 2022 do października 2023 badania przeprowadzone na 2 grupach badawczych umożliwiły dokładniejszą analizę stanu aktualnego i potrzeb oraz perspektyw rozwoju współpracy doradztwa z edukacją rolniczą również z punktu widzenia Systemu AKIS. Zaprezentowane w niniejszym raporcie analizy badań ankietowych, rozmów kierowanych z członkami Zespołu, obserwacji współuczestniczących

oraz wymiany wiedzy i doświadczeń między partnerami AKIS pokazały kierunek i wyzwania jakie czekają zaangażowane instytucje. Ich wdrożenie będzie możliwe dzięki kontynuacji działalności Zespołu powołanego przy Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie.

LITERATURA

1. Bomberski, A. (2020). Rola doradztwa rolniczego w realizacji założeń Sieci na Rzecz Innowacji w Rolnictwie na przykładzie województwa kujawsko-pomorskiego. *Wydawnictwa Uczelniane Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego*, Bydgoszcz, 2020.
2. Bomberski, A. (2023). Rola mediacji w pracy zawodowej brokera innowacji w rolnictwie. *Zagadnienia Doradztwa Rolniczego nr 2/2023*, Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie oddział w Poznaniu, Stowarzyszenie Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, Poznań, 2023.
3. Grabarek, D. K. (2016). Kształcenie rolnicze w Boninie. *Ziemiak Polski*, 26(1).
4. Kozera, M. (2014). Wiedzochłonność produkcji rolniczej jako wyzwanie dla kształcenia zawodowego w Polsce. *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu*, 16(6).
5. Matuszak, E., Ambryszewska, K. (2020). Gospodarstwa demonstracyjne instrumentem transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie. *Zagadnienia Doradztwa Rolniczego*, 100(2), 61-71.
6. Mickiewicz, A., Chyłek, E.K., Kobyliński, R. (1998). Modelowa i systemowa koncepcja doradztwa rolniczego w warunkach Pomorza Zachodniego. *Zeszyty Problemowe Postępów Nauk Rolniczych*. Warszawa: Wydawnictwa SGGW, (457).
7. Płatos, B., Meluchnik, B., Górowska-Fells, M. (2008). *Kształcenie zawodowe w wybranych krajach Europy*. Warszawa: Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji.
8. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie praktycznej nauki zawodu. Warszawa 2019.
9. Wichrowska, E. (1997). *Współpraca szkół rolniczych z ODR i ROUS*. Oświata Rolnicza. Państwowy Instytut Wydawnictw Rolniczych, Warszawa 1997 (03/4). ISSN 1234-690X.
10. Zarządzenie Dyrektora CDR nr 16/22 z dnia 17 maja 2022 roku w sprawie powołania przy CDR w Brwinowie Zespołu do spraw współpracy pomiędzy doradztwem rolniczym a szkołami kształcącymi w zawodach rolniczych.